

Μνήμων

Τόμ. 10 (1985)

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΕΛΕΤΗΣ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

ΜΝΗΜΩΝ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ

Δ. ΑΝΩΓΕΙΑΤΗΣ: Δημογραφικές πληροφορίες για την Ελλάδα από περιηγητές (1800-1821) ● Μ. ΚΟΥΒΑ - ΚΑΡΑΛΑΚΑ: Κατάλογος 'Ιστορικού 'Αρχείου Ζακύνθου ● Δ. ΛΟΥΛΕΣ: 'Η δολοφονία του Ι. Καποδίστρια και ή Ρωσία ● Κ. ΝΤΟΚΟΣ: 'Η μετοικασία των 'Αθηναίων στην Πελοπόννησο και ή πρώτη φάση του 'Επαναστατισμού τους (1688 - 1691) ● Κ. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ: Συμβολή στην ιστορία της 'Ελληνικής 'Αεροπορίας (1849 - 1857) ● ΛΟΥΚΙΑ ΔΡΟΥΛΙΑ: 'Η 'Εθμική παράδοση στην ονοματοποιία και ό Διαφορισμός. 'Ενα παράδειγμα από την 'Αχαΐα ● ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΚΟΥΛΟΥΡΗ: 'Εμμονοϋλ, Τροχάνης. 'Ενας μύθος διάσημος του ΙΗ' αιώνα ● ΣΟΦΙΑ ΜΑΤΘΑΙΟΥ: 'Η 'Εφημερίδα «Καμπάνια», «'Εργασι των 'Εσόδων και των ντόπιων επιχειρήσεων», Μυτιλήνη 1923 - 24 ● Φ. ΗΛΙΟΥ: Δέκα 'Εκδόσεις της τυπογραφίας Γλακή με 'Επιμέλεια του 'Αββα Γραβενίτου ανά χρόνια 1673-1674 ● ΕΛΕΝΗ ΓΑΡΔΙΚΑ - ΚΑΤΣΙΔΑΚΗ: 'Ο ρόλος της Διάσκεψης του Λονδίνου στην πτώση του 'Αγιοστίτου Καποδίστρια ● Κ. ΚΑΤΗΦΟΡΗΣ: Οι 'Εμπορικές συντροφιές στη Λευκάδα σύμφωνα με το 'Αρχείο του Γ. Ζαμπέλη (1734-1743) ● Α. ΠΟΛΙΤΗΣ: Μεθιστορήματα, αγορά και παραγωγή του βιβλίου, Σκέψεις γύρω από μία πληροφορία των μέσων του 19ου αιώνα ● Φ. ΗΛΙΟΥ: 'Εκδόσεις των «'Ανδραγαθειών Μιχαήλ Βασιλόπουλου» και ένας βιβλιοκατάλογος του Βοστώνη ● Γ. ΚΥΡΟΜΗΛΙΔΗΣ: 'Ο Κρατικός μελετητής του Βενήθια ● ΑΘΑΝΑΣΙΑ ΜΠΑΛΤΑ: 'Αποστολές βιβλίων στη βιβλιοθήκη της Χίου. Στοιχεία από την 'Αλληλογραφία 'Αδαμάντιου Κοραή και 'Αλεξάνδρου Βασιλείου (1799-1817)

ΑΘΗΝΑ 1985

ΑΠΟΣΤΟΛΕΣ ΒΙΒΛΙΩΝ ΣΤΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΗΣ ΧΙΟΥ. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ ΚΟΡΑΗ ΚΑΙ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ (1799 - 1817)

ΑΘΑΝΑΣΙΑ ΜΠΑΛΤΑ

doi: [10.12681/mnimon.346](https://doi.org/10.12681/mnimon.346)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΜΠΑΛΤΑ Α. (1985). ΑΠΟΣΤΟΛΕΣ ΒΙΒΛΙΩΝ ΣΤΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΗΣ ΧΙΟΥ. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ ΚΟΡΑΗ ΚΑΙ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ (1799 - 1817). *Μνήμων*, 10, 318-328.

<https://doi.org/10.12681/mnimon.346>

κλασικῆς φιλολογίας καὶ τῆς συγκριτικῆς ἱστορίας τῶν ἰδεῶν. Πάντως ἀπὸ τὴν πρώτη ὄλη τῶν πλούσιων συλλογῶν τῆς βιβλιοθήκης τῆς Χίου, ὅπου τὸ πνεῦμα τοῦ Κοραῖ γίνεται τόσο αἰσθητό, μπορεῖ κυριολεκτικὰ νὰ ἀναστηλωθεῖ χωρὶς δυσκολία τουλάχιστο μιὰ πλευρὰ τοῦ χώρου τῆς δουλειᾶς καὶ τοῦ συγκεκριμένου πνευματικοῦ κόσμου τοῦ Χιώτη σοφοῦ. Ἡ ἔρευνα ἀλλὰ καὶ ἡ ἱστορικὴ μας μνήμη θὰ ἔχουν ὀπωσδήποτε πολλὰ νὰ ὠφεληθοῦν ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀναστήλωση.

ΠΑΣΧΑΛΗΣ ΚΙΤΡΟΜΗΛΙΔΗΣ

ΑΠΟΣΤΟΛΕΣ ΒΙΒΛΙΩΝ ΣΤΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΗΣ ΧΙΟΥ
ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ ΚΟΡΑΗ
ΚΑΙ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ (1799 - 1817)

Τὸ θέμα τῆς διακίνησης τοῦ βιβλίου στὸν ἑλλαδικὸ χῶρο, κατὰ τὴ διάρκεια τῆς πρώτης εἰκοσαετίας τοῦ 19ου αἰῶνα, εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ πλεόν σημαντικὰ καὶ συγχρόνως γοητευτικὰ θέματα γιὰ τὰ ὁποῖα οἱ ἐπιστολές τοῦ Ἀδαμάντιου Κοραῖ πρὸς τὸν ἔμπιστο φίλο του, λόγιο ἔμπορο τῆς Βιέννης, Ἀλέξανδρο Βασιλείου,¹ ἀποτελοῦν πολύτιμη πηγὴ πληροφοριῶν.

Γιὰ τὸ ἔργο τοῦ ἐξοπλισμοῦ τῶν βιβλιοθηκῶν ἐκπαιδευτηρίων, ἀλλὰ καὶ ἰδιωτῶν, στὴν ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία, καὶ συγκεκριμένα στὶς Κυδωνίες, Γιάννενα, Χίο, Σμύρνη καὶ στὴ Σχολὴ τοῦ Ἄθω, ἐργάζεται ἓνα ὀλόκληρο δίκτυο φίλων καὶ συνεργατῶν τοῦ Κοραῖ, βιβλιοπωλῶν καὶ ἑλλήνων ἐμπόρων, ἐγκατεστημένων στὶς ἑλληνικὲς παροικίες τῆς Εὐρώπης.² Αὐτοῦ τοῦ δικτύου, τὸ ὁποῖο λειτουργεῖ μὲ τὶς κατευθύνσεις τοῦ Κοραῖ καὶ μὲ κέντρο τὸ Παρίσι, βασικὸς μοχλὸς εἶναι ὁ Ἀλέξανδρος Βασιλείου.

Τὸ παρὸν σημείωμα βασίζεται στὸ Mémoire μὲ τίτλο "La diffusion du livre dans le monde hellénique au début du 19e siècle (1800 - 1817). Informations tirées de la correspondance Adamance Coray - Alexandre Vassiliou", τὸ ὁποῖο ὑπέβαλα τὸν Νοέμβριο τοῦ 1982 στὴν Université de Paris - Sorbonne - Paris IV, γιὰ τὴν ἀπόκτηση τοῦ D.E.A. d'études neohelléniques, μὲ διευθύντρια σπουδῶν τὴν κ. Αἰκ. Κουμαριανοῦ. Τοὺς κ.κ. Ἀλέξη Πολίτη, Ἐμμ. Φραγκίσκο καὶ Κώστα Λάππα εὐχαριστῶ γιὰ τὶς συμβουλές τους.

1. Βλ. Στ. Μπέττης, «Ἀλέξανδρος Βασιλείου, ὁ ἀφοσιωμένος φίλος καὶ συναθλητῆς τοῦ Κοραῖ, 1760 - 1818», *Ἡπειρωτικὴ Ἔστια*, 22 (1973), σ. 344 - 364, 461 - 478, 638 - 650.

2. Στὴ Βιέννη ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρο Βασιλείου, ὁ Σταυρὸς Ἰωάννου. Στὴ Μασσαλία ὁ Δημ. Σκυλίτζης - Ὀμηρίδης, στὸ Λιβόρνο ὁ Μοσπινιώτης καὶ ὁ Πατρινοῦς, στὴν Τεργέστη ὁ Ἰάκωβος Ράτας καὶ ὁ Πάνος Γλυκοφρύδης, στὸ Ἄμστερνταμ ὁ Στέφανος Ἡσαίου καὶ ὁ Στέφανος Παλαιολόγος.

Ἡ φροντίδα τοῦ Κοραῆ γιὰ τὴν ἐκπαίδευση στὴ Χίο³ εἶναι ιδιαίτερη καὶ πολύμορφη, κυρίως ἀπὸ τὸ 1815 καὶ ἐξῆς, ὅταν διευθυντὴς τῆς σχολῆς τοῦ νησιοῦ ὀρίζεται ὁ Νεόφυτος Βάμβας, μετὰ ἀπὸ τὶς ὑποδείξεις καὶ τὶς θερμὲς συστάσεις τοῦ ἴδιου τοῦ Κοραῆ. Ἡ σχολὴ τῆς Χίου θεωρεῖται, μαζί μὲ τὴν Ἀκαδημία τῶν Κυδωνιῶν, ὡς τὸ καλύτερο ἐκπαιδευτικὸ ἴδρυμα καὶ συγκεντρώνει τὶς ἐλπίδες καὶ τὸν θαυμασμὸ τῶν συγχρόνων της. Οἱ κάτοικοι τοῦ νησιοῦ ἀποφασίζουν τὸ 1812 νὰ ἱδρῦσουν βιβλιοθήκη,⁴ γιὰ τὸν ἐξοπλισμὸ τῆς ὁποίας ἐμπιστεύονται σὲ συμπατριῶτες τους στὴ Βιέννη 20.000 πιάστρα τὸ 1813, καὶ ἀπὸ τὸ 1814 καὶ ἐξῆς 30.000 πιάστρα κατ' ἔτος.

Ὁ Κοραῆς γίνεται ὁ συντονιστὴς τῆς προσπάθειας γιὰ τὴν ὀργάνωση καὶ τὸ πρόγραμμα ἐξοπλισμοῦ τῆς βιβλιοθήκης. Ἀγοράζει ὁ ἴδιος στὸ Παρίσι βιβλία τὰ ὁποῖα ἀποστέλλει στὴ Χίο μέσω Βιέννης καὶ συντάσσει καταλόγους ἄλλων βιβλίων τοὺς ὁποίους στέλνει στὸν Ἀλέξ. Βασιλείου. Ὁ Βασιλείου, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀγορὰ καὶ τὴν ἀποστολὴ τῶν βιβλίων πρὸς τὸν ὑποδεικνύει ὁ Κοραῆς, εἶναι ἐπιφορτισμένος καὶ μὲ τὴ διαχείριση τῶν οικονομικῶν ζητημάτων.⁵ Οἱ χωριστοὶ αὐτοὶ κατάλογοι, τοὺς ὁποίους ὁ Κοραῆς ἐσωκλείει μαζί μὲ τὶς ἐπιστολὲς του πρὸς τὸν Βασιλείου, δὲν σώζονται. Τὸν πρῶτο κατάλογο ὁ Κοραῆς στέλνει τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1812. Τὴν προσοχὴ καὶ τὴ φροντίδα μὲ τὴν ὁποία τὸν συνέταξε ὁμολογεῖ ὁ ἴδιος στὸν Βασιλείου λέγοντάς του : «Μὴν ἐρωτᾶς πόσον βάσανον μοῦ εἶναι καὶ τούτου τοῦ καταλόγου τὸ ἔργον. Ὑπομονή».⁶ Στὴν ἴδια ἐπιστολῇ, ὅπως γενικὰ συνηθίζει, δίνει συμπληρωματικὲς πληροφορίες καὶ κάνει διάφορες ὑποδείξεις σχετικὲς μὲ τὰ βιβλία τοῦ καταλόγου. Προβλέπει καὶ προλαμβάνει ἀκόμη καὶ ὅ,τι ἀφορᾷ δευτερεύοντα ζητήματα, ὅπως π.χ. «ὅτι πρέπει νὰ εἶναι στιχωμένα ὅλα, ἐπειδὴ καὶ στιχωτὰς δὲν ἔχουν, καὶ ἂν εὐρίσκονται τινὲς πρέπει νὰ εἶναι καλοὶ ὡς καὶ τὰ καλὰ τῶν γραμματικῶν». Περίπου ἕνα χρόνον ἀργότερα καὶ γιὰ τὸν καλύτερο συντονισμὸ τῶν ἐνεργειῶν τους, ὁ Κοραῆς ὑποδεικνύει στὸν φίλο καὶ συνεργάτη του νὰ σημειώνει σὲ χωριστὸν κατάλογο ὅσα βιβλία ἔχει ἀγοράσει ὁ ἴδιος στὴ

3. Βλ. Κ. Ἄμαντος, *Τὰ γράμματα εἰς τὴν Χίον κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν. Σχολεῖα καὶ λόγοι 1566 - 1822*, Πειραιᾶς 1946, σ. 206 - 216.

4. Βλ. Γ. Ζολώτας - Αἰμ. Σάρος, *Ἱστορία τῆς Χίου, Τουρκοκρατία*, τ. III, τμῆμα I, Ἀθήνα 1928, σ. 618 - 620, *Ἐρμῆς ὁ Λόγιος*, 1813, σ. 284, Στ. Καββάδας, *Ἡ ἐν Χίῳ Βιβλιοθήκη Κοραῆ*, Ἀθήνα 1933, σ. 6 - 15 καὶ Μ. Γεδεῶν, «Ἡ πνευματικὴ κίνησις τοῦ γένους ἡμῶν κατὰ τὰ πρῶτα τοῦ 19^{ου} αἰ. ἔτη», *Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια*, τ. Η' (1887 - 1888), σ. 359 - 386.

5. Ἀδαμάντιος Κοραῆς, *Ἀλληλογραφία*, ἐκδ. ΟΜΕΑ, τ. Γ' καὶ Δ', Ἀθήνα 1979, 1982, ἐπιστολὲς ἀριθμ.: 575, 576, 580, 581, 582, 588, 590, 594, 605, 616, 637, 674, 692, 694, 698, 700, 703, 707, 709, 722, 723, 727, 746, 762, 768.

6. Ὡ.π., τ. Γ', ἐπιστ. ἀριθμ. 565, σ. 229.

Βιέννη και όσα πρόκειται να αγοράσει και να του στείλει ο Κοραΐς.⁷ Έν τώ μεταξύ, στα Προλεγόμενα του Ε' τόμου των «Παραλλήλων Βίων» του Πλουτάρχου (1813) ο Κοραΐς δημοσιεύει έκκληση στους ευρωπαίους έλληνιστές να στείλουν στη Βιβλιοθήκη τής Χίου ένα αντίτυπο των νέων τους εκδόσεων, κυρίως των έλλήνων και λατίνων κλασικών συγγραφέων,⁸ μέσω των Άλέξ. Βασιλείου και Σταμ. Ροδοκανάκη⁹ στη Βιέννη. Σχετική άγγελία δημοσιεύεται την ίδια χρονιά και στο «Wiener Allgemeine Literaturzeitung».¹⁰ Τό 1814, βοηθός του Κοραΐ στο έργο τής επιλογής των βιβλίων είναι ο Νεόφυτος Βάμβας, ό οποίος τό επόμενο έτος αναλαμβάνει τή διεύθυνση τής σχολής τής Χίου. Τό γεγονός δέν είναι βέβαια χωρίς σημασία· ή μελλοντική παρουσία του Βάμβα στη Χίο σίγουρα ύπαγορεύει ένα άκόμη κριτήριο στην επιλογή του είδους των βιβλίων.

Τήν ίδια εποχή, στα μέσα του 1814, ό Κοραΐς άνησυχεί για τήν άντοχή, οικονομική και ήθική, και για τήν έπιμονή των Χίων στο βαρύ έργο τής συνέχισης του έμπλουτισμού τής βιβλιοθήκης. Άναθέτει στον Βασιλείου να πείσει τους επιτρόπους τής σχολής στη Βιέννη: «ότι χωρίς κατασχόννη του γένους όλου δέν έμπορούν να παύσωσιν τήν προθυμίαν των. Ή τοιαύτη παύσις θέλει δείξει ότι ή μέγáλαυχος άγγελία περι τής μελλούσης βιβλιοθήκης των ήτον άγγελία ψωμοζητών, μόνον έχουσα σκοπόν ν' άρπάσωμεν άπό τούτους βιβλία».¹¹ Ή άνησυχία, μήπως οί συμπατριώτες του έγκαταλείψουν τήν προσπάθεια, τόν κατατρώγει και τό 1816, όταν οί ένέργειες οί δικές του και του Βασιλείου έχουν ένταθει. Βιάζεται να σταλούν όσο γίνεται περισσότερα βιβλία και όσο τό δυνατόν συντομότερα: «Il faut battre le fer pendant qu'il est chaud», σχολιάζει.¹² Στέλνει συνέχεια νέους καταλόγους στον Βασιλείου,¹³ στον όποιο συγχρόνως έμπιστεύεται μαζί με τους φόβους του και τις έλπίδες του για τόν φωτισμό του γένους, αλλά και τήν άπογοήτευσή του άπό πολλούς «ονομαζομένους και νομιζομένους σπουδαίους»¹⁴. Ένα χρόνο άργότερα, τό 1817, ό Κοραΐς δικαιώνεται για τις άνησυχίες του σχετικά με τή συνέχιση τής προθυμίας των Χίων: «Άνόητοι οικονομίαι· άλλ' είναι συγγνωσταί· ού γάρ οίδασι τί ποιούσι[...] άπό τους παιδευομένους υίους των πρέπει να

7. δ.π., τ. Γ', έπιστ. άριθμ. 580, σ. 272.

8. Έρμής ό Λόγιος, δ. π., και Στ. Καββάδας, δ.π., σ. 11.

9. Έπίτροπος τής σχολής στη Βιέννη.

10. *Wiener Allgemeine Literaturzeitung*, 1813, *Intelligenzblatt* 309, *Offentliche Bibliothek in Chios*, βλ. Π. Ένεπεκίδης, *Κοραΐς - Κούμας - Κάλβος*, Άθήνα [1967], σ. 185.

11. Άδαμάντιος Κοραΐς, *Άλληλογραφία Γ'*, έπιστ. άριθμ. 600, σ. 311.

12. δ.π., έπιστ. άριθμ. 700, σ. 488.

13. δ.π., έπιστ. άριθμ. 692, 700, 707.

14. δ.π., έπιστ. άριθμ. 727, σ. 4.

προσμένωμεν πλέον κρίσεις καὶ πράξεις ἑλληνικάς»,¹⁵ γράφει στὸν Βασιλείου, ὁ ὁποῖος, ὅπως καὶ ὁ ἴδιος ὁ Κοραῆς, ἔσπευσε νὰ τοὺς μεταπείσει καὶ νὰ τοὺς ἐνθαρρύνει.

Ὅπως ἀναφέρθηκε ἤδη, κανένας κατάλογος βιβλίων τῶν ὁποίων τὴν ἀγορὰ καὶ ἀποστολὴ ἀναθέτει ὁ Κοραῆς στὸν Βασιλείου δὲν σώζεται. Ὅτι γνωρίζομε ἀπὸ τὶς ἐπιστολὲς εἶναι, ὅπως θὰ δοῦμε ἀναλυτικὰ παρακάτω, σχόλια, παρατηρήσεις καὶ διευκρινίσεις τοῦ Κοραῆ γιὰ ὀρισμένα ἀπὸ τὰ βιβλία τῶν καταλόγων ποὺ ἔχει ἢ πρόκειται νὰ λάβει ὁ Βασιλείου. Ὅσον ἀφορᾷ τὰ βιβλία ποὺ ἀγοράζει καὶ στέλνει ὁ Κοραῆς, σώζεται μόνον ἓνας κατάλογος καταχωρισμένος σὲ ἐπιστολή.¹⁶ Δύο ἀκόμη ἀναφορὲς ἀποστολῶν μεγάλου ἀριθμοῦ βιβλίων συνοδεύονται μέσα στὶς ἐπιστολὲς ἀπὸ διευκρινίσεις σχετικὲς μὲ ὀρισμένα μόνον βιβλία.¹⁷ Συνεπῶς οἱ τίτλοι τῶν συγγραμμάτων ποὺ γνωρίζομε ἀπὸ τὶς ἐπιστολὲς ἀντιπροσωπεύουν ἓνα μικρὸ ποσοστὸ ἀπὸ τὸ σύνολο αὐτῶν ποὺ στάλθηκαν δὲν παύουν ὥστόσο νὰ εἶναι ἐνδεικτικοὶ τῆς βούλησης, τῶν κριτηρίων καὶ τῶν ἐπιλογῶν τοῦ Κοραῆ. Μὲ σκοπὸ νὰ γίνουν ἐμφανῆ ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερο τὰ παραπάνω, ποὺ ἀποτελοῦν ἄλλωστε ἓνα ἀπὸ τὰ ζητούμενα αὐτοῦ τοῦ σημειώματος, ἔκρινα σκόπιμη τὴ δημοσίευση τοῦ Καταλόγου τῶν τίτλων κατ' ἔτος καὶ μὲ τὴ σειρά ποὺ συναντῶνται στὶς ἐπιστολὲς. Πιθανὴ κατάταξη ἀλφαβητικὰ ἢ κατὰ εἶδος θὰ διασποῦσε τὴ λογικὴ ποὺ ἀνάγλυφα προβάλλει κατὰ τὴν ἀνάγνωση τῶν ἐπιστολῶν.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΒΙΒΛΙΩΝ

Οἱ παρακάτω τίτλοι περιλαμβάνονται στοὺς τόμους Γ' καὶ Δ' τῆς Ἀλληλογραφίας τοῦ Κοραῆ. Οἱ ἀριθμοὶ μέσα σὲ ἀγκύλες δηλώνουν : ὁ πρῶτος τὸν ἀριθμὸ τῆς ἐπιστολῆς καὶ ὁ δεῦτερος τὴ σελίδα. Μὲ ἀστερίσκο σημειώνονται οἱ τίτλοι τῶν βιβλίων, τῶν ὁποίων πραγματοποιήθηκε ἡ ἀποστολὴ. Ὅσων συγγραμμάτων δὲν διευκρινίζονται ὁ χρόνος καὶ ὁ τόπος ἐκδόσεως, δηλώνεται μέσα σὲ παρένθεση, ἀνάλογα, ἢ ἀ' ἐκδοσὴ ἢ προκειμένου γιὰ ἀλλεπάλληλες ἐκδόσεις, ἢ τελευταία.

1813

1. *Thesaurus graecae linguae ab H. Stephano constructus* (Genevae, 1572 - 73, 6 vol.) [578/268 - 269, 580/272]

Ὁ Κοραῆς παρατηρεῖ ὅτι ἐπειδὴ τὸ βιβλίον εἶναι σπανιότατο καὶ ἡ τιμὴ του συνεχῶς ἀξάνει, ἐνδεχόμενη διπλαγορασία δὲν ἐνοχλεῖ. Συνιστᾷ νὰ ἀγορασθεῖ στὴ Βιέννη.

15. ὁ.π., ἐπιστ. ἀριθμ. 740, σ. 34.

16. ὁ.π., ἐπιστ. ἀριθμ. 588, σ. 287.

17. ὁ.π., ἐπιστ. ἀριθμ. 712, 723.

2. *Stephanus Byzantinus, De urbibus (gr. et lat.) quem primus Th. Pinedo Latii...*
Amstelod., 1678 και éd. Abr. Berkelius, Lugduni - Batavorum, 1688 [580/272]
3. *Lncae Holstenii, Notae et castigationes posthumae in Stephanum Byzantium...*, Lugd. Batavorum, 1684 [580/272, 600/311]
Συνιστά την αγορά και των δύο εκδόσεων του Στεφάνου, καθώς και τις σημειώσεις του Holstein ως «απαραιτήτως αναγκαία». Τονίζει στον Βασιλείου την ανάγκη έπιμονής στην αναζήτηση και εύρεση παρομοίων εκδόσεων.
4. *Sophocle, Tragoediae septeur... fragmenta ex editione Brunckia* (dern. éd. Oxonii, 1809, 2 vol.) [578/269, 580/272]
5. *Epicteti, Dissertatorum ab Arriano digestarum libri IV*, éd. Schweighaeuser, Lipsiae, 1799 - 1800, 5 tom. en 6 vol. [578/269, 580/272]
6. *Polybius, Historiarum...*
éd. Schweighaeuser, Lipsiae 1789 - 1795, 9 tom. [580/272]
7. *Animadversiones in Athenaei Deipnosophistes post. I. Casaubonum conscripsit Joh. Schweighaeuser*, Argentorati 1801 - 1807, 9 vol. και *Athénée de Naucrète, Δειπνοσοφισταί*, Argentorati, 1801 - 1805, 5 vol. [580/272].
- 8*. *Les vies des plus illustres philosophes de l'Antiquité... de Diogène Laërce.*
(dern. éd. Paris, 1796) [580/272, 588/287]
- 9*. *Scapoula (Joan.), Lexicon greco - latinum...* (1er éd. 1580) [580/272, 588/277]
'Επειδή είναι σπανιότατο και ακριβό βιβλίο μπορεί να αγορασθεί σε δύο αντίτυπα.
- 10*. *Plutarchi, Moralia...*
éd. Wyttenbach, Oxonii, 1795 - 1830, 8 tom. en 9 vol. [580/271, 712/511]
Στέλλονται οι 6 τόμοι που είχαν εκδοθεί μέχρι το 1813.
11. *Λεξικό Σουίδα* [580/272]
Συμφέρει να διπλαγορασθεί ως σπάνιο και ακριβό βιβλίο.
12. *'Ετυμολογικόν Μικρόν ex magno illo Sylburgii Eustathio...*
Londoni, 1654 [580/272]
'Ως δυσεύρετο και ακριβό μπορεί να διπλαγορασθεί.
- 13*. *Dictionnaire grec - français composé sur l'ouvrage intitulé Thesaurus... de H. Etienne... par J. Planche* [588/287]
- 14*. *Histoire des animaux d'Aristote avec la traduction française, par M. Camus*, Paris, 1783, 2 vol. [588/287]

15*. *Philostrati, Heroica* [588/287]

Πρόκειται μᾶλλον γιὰ τὴν ἐκδοση τοῦ 1806 στὸ Παρίσι.

16*. *Laur. Lydus Philadelphinus, De magistratibus reipublicae romanae libri tres* [588/287]

Πρόκειται μᾶλλον γιὰ τὴν ἐκδοση τοῦ 1812 στὸ Παρίσι.

17*. *Xénophon, Du commandement de la cavalerie et de l'équitation*, Paris (s.d.) [588/287]

Δῶρο τοῦ Courier.

18*. *Histoire Naturelle générale... par Buffon...*

Paris 1808, 77 vol. [588/287]

19*. *Suicerus, Thesaurus ecclesiasticus...*, 2 vol. [588/286 - 287]

Διευκρινίζει ὅτι τὸ ἀγόρασε «ὡς βιβλίον πρῶτον μὲν ἀναγκαῖον, ἔπειτα καὶ εὐθιγότερον». Πρόκειται μᾶλλον γιὰ τὴν ἐκδοση: Trajecti-ad-Rhenum, 1746.

20*. *Exposition d'une méthode pour construire les équitations...* par M. de Prony, Paris, F. Didot, 1791 [588/287]

21*. *Histoire des premiers temps de la Grèce...* par M. Clavier, Paris, 1809, 2 vol. [588/287]

Δῶρο τοῦ Clavier.

22*. *Bibliothèque d'Appolodore l' Athénien - Trad. nouvelle avec le texte grec de E. Clavier*, 1805, 2 vol. [588/287]

Δῶρο τοῦ Clavier.

23*. *Ἀπολογία Σωκράτους κατὰ Πλάτωνα καὶ Ξενοφῶντα. Apologie de Socrate...*, trad. franç., Thurot, Paris, 1806 [588/287]

Δῶρο τοῦ Thurot.

24*. *Euripide, Les Phéniciennes...* par Thurot, Paris, 1813 [588/287]

Δῶρο τοῦ Thurot.

25*. *Γραμματικῆς Γενικῆς* μετάφρασις γαλλικὴ ἀπὸ τὸ ἀγγλικόν, ἀπὸ τὸν Thurot [588/287]

Δῶρο τοῦ Thurot.

26*. *Ρητορικὴ*, Νεοφύτου Βάμβα [588/287]

Δῶρο τοῦ Βάμβα.

27*. *Βιογραφικὸ Λεξικὸ* [589/288, 741/29, 762/42]

Πρόκειται γιὰ τὸ: *Biographie moderne ou Dictionnaire Biographique de tous les hommes... qui ont marqué la fin du XVIII s.*, Paris, 1806 - 1807, en 4 vol.

1814

28. *Portus Aem., Dictionarium ionicum graecolatium*, Francofurti, 1603 καὶ *Dictionarium doricum graecolatium* [600/311, 633/386, 674/444]

Μετὰ ἀπὸ ἀναζήτηση δύο ἐτῶν ὁ Κοραῆς πληροφορεῖ τὸν Βασιλεῖοι ὅτι βρῆκε καὶ ἀγόρασε μόνον τὸ *Δωρικὸ λεξικὸ*.

29. *Οικονομία Ἰπποκράτους* τοῦ Foesius [600/311, 674/444]
- 30*. *Index vocabularum in Homeri Iliade atque Odyssea... par W. Seber* [600/311, 633/386, 674/44]
- Ὁ Κοραῖς τὸ θεωρεῖ «ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖον». Ἀγοράσθηκε στὰ τέλη τοῦ 1815.
31. *Apuleius L., Opera omnia...* (Lugd. Batav., 1786 - 1823, 3 vol.) [616/340]
- 32*. *Encyclopédie* [616/340]
- 33*. *Experiences sur la digestion dans l'homme...* par A. de Montègre, Paris, le Normant, 1814 [623/358]
- Ἄδρω τοῦ Montègre.
- 34*. *Σοφοκλῆς* [623/358]
- Ἄδρω τοῦ Βάμβα.
- 35*. *Procli in Platonis theologiam... accessit Marini libellis de vita Procli* [623/358]
- Ἄδρω τοῦ Boissonade.

1815

36. *Herodotus libri novem... Valckenarii notas adjecit P. Wesselingius*, Amstelod., 1763 [580/272, 674/444, 675/447]
37. *Herodotus libri novem... notas criticas adjecit G.H. Schaefer*, Lipsiae, 1800 - 1802 [674/444, 675/447]
- Ἄρχικὰ ὁ Κοραῖς θεωρεῖ ἀπαραίτητες καὶ τὶς δύο ἐκδόσεις τοῦ Ἡροδότου ἄργότερα συμβουλεύει τὸν Βασιλεῖον νὰ προμηθευθεῖ μόνον τὴν ἐκδοσὴ τοῦ Schaefer.
38. *Διοσκορίδης*, ἔκδ. 1598 /674/444]
- Χωρὶς καμμία ἄλλη διευκρίνιση.
- 39*. *Φοίνισες Εὐρυπίδου*, ἔκδ. Walckenaer [674/444]

1816

40. *Academia Caesarea nature curiosorum*, 1670 - 1783, 49 vol. (Νυρεμβέργης) [692/468]
41. *Acta eruditorum*, 120 vol. (Λειψίας) [692/469, 698/482]
42. *Histoire de l'Academie royale des sciences et belles lettres de Berlin* [692/468]
43. *Πρακτικὰ Ἀκαδημίας Πετροπόλεως* [692/468, 700/487 - 88]
- 44*. *Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας* (Παρισίων), 50 τόμοι [692/468, 694/473]
45. *Histoire et Mémoires de l'Academie des Sciences, 1666 - 1790*, 164 vol. *Histoire et Mémoires de l'Academie 1699 - 1790*, 94 vol.

Tables astronomiques de la Hire, 1702, 1 vol.

Grandeur de la Terre suite de 1718, 1720, 1 vol.

Géometrie de l'infini suite de 1727, 1 vol.

Traité de l'aurore boréale, 1731, 1 vol. [622/468, 700/487, 707/496]

46*. *Ὑπομνήματα Πανεπιστημίου* (Παρισίων), 23 τόμοι [694/473]

47*. *Notices et extraits des manuscrits de l'Université* [694/473]

48. *Commentarii Societatis regiae Scientiarum*, Γοττίγης, 1751 - 54, 4 vol.

Novi Commentarii, 1769 - 77, 8 vol.

Commentationes, 1778 - 94, 17 vol.

Hollmanni Commentationes, 2 vol.

Michaelis Syntagme, 1 vol.

Michaelis Commentationes, 1 vol. [698/483]

49. *Mémoires de l'Academie de Sciences et Belles-Lettres de Bruxelles*, 2e éd. 1780 - 88, *Nouveaux Mémoires*, 6 vol., 1788 [698/482]

50. *Mémoires de l'Académie des sciences de Turin*, 1786 - 1811, 14 vol. [698/482]

51. *Miscellanea Philosophico-mathematica societatis Taurinensis*, 1759, 5 vol. [698/482]

52. *De Bononiensi Scientiarum instituto atque Academia commentarii*, Bononiae 1731 - 91, 10 vol. [700/488]

53. *Vocabulario degli Accademici dello Grusca* [700/488]

54. *Bibliothèque Britannique* [692/468]

55*. *Journal d'éducation* [698/473, 723/535]

Τὶς συλλογὲς τῶν *Πρακτικῶν* καὶ *Ὑπομνημάτων* Πανεπιστημίων καὶ Ἀκαδημιῶν κρίνει ὁ Κοραΐς ἀπαραίτητες γιὰ μιὰ δημόσια βιβλιοθήκη. Ἡ δυσκολία ὅμως, ὅπως παρατηρεῖ, ἔγκειται στὸ ὅτι δύσκολα οἱ σειρὲς αὐτὲς εὐρίσκονται στὸ ἐμπόριο πλήρεις. Ἡ δυνατότητα νὰ ἀγοράζονται ἀτελεῖς καὶ μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ συμπληρωθοῦν μὲ μελλοντικὲς ἀγορὲς—ἐφόσον ἡ τιμὴ τὸ ἐπιτρέπει—πρέπει μᾶλλον νὰ ἀποκλεισθεῖ στὴν περίπτωση τῆς Χίου. Καὶ τοῦτο ἐπειδὴ «ἡ Χία μας βιβλιοθήκη ἀπὸ τὸ νὰ ἦναι ἀληθῶς ἀξία τοῦ ὀνόματος ΔΗΜΟΣΙΟΣ ἀπέχει ἀκόμη πολλοὺς παρασσάγγας» καὶ καλὸ εἶναι νὰ ἐξοπλίζεται μὲ πλήρεις σειρὲς.

56*. *Essai politique sur le royaume de la Nouvelle Espagne par A. Humbolt*, Paris, 1811 [698/473]

Ἄδρω τοῦ Humbolt.

57. *Herodote d'Halicarnasse...*, Argentorati et Parisiis, 1816, 6 vol. [700/489, 752/43]

Ἄδρω τοῦ Schweighäuser.

58. *Homerus ἑβραϊζων...* Z. Bogan, Oxoniae, 1658 [707/497]

59*. *Traité de l'arrangement des mots, traduit du grec de Denys d'Alicarnasse... par l'abbé Batteaux*, Paris, 1788 [707/496]

60. *Rosenmüller, Scholia in Novum Testamentum*, (dern. éd. Nocimbergae, 1815) [707/497, 723/533]

61. *Rosenmüller, Scholia in Vetus Testamentum*, (dern. éd. Lipsiae, 1795 - 98) [707/497, 723/533]

‘Ο Κοραΐς συνοδεύει την άποστολή των Σχολίων στην Π. και Ν. Διαθήκη με την εξής παρατήρηση: «Εμπόδιζε όσον δύνασαι, φίλε μου, τας μελετωμένας εκδόσεις σχολιασμών εις ψαλμούς, κανόνας και άλλα τοιαύτα... Είναι διπλή ζημία διά τὸ ταλαίπωρον γένος· και των άργυριων τὰ όποια έμπορουν νά χρησιμεύσωσι εις ώφελιμώτερα άλλα· και των κεφαλών, των όποιων άργοποροϋσι τόν φωτισμόν αί τοιαυται μαρολογιαί. Διά τούτο έβαλα εις τόν κατάλογόν σου του Rosenmüller τὰ *Εις τήν Παλαιάν και Νέαν Διαθήκην Σχόλια* μήπως τὰ καμηλαυκία μας, αν ήναι εις κατάστασιν νά τ' άναγνώσωσι, έλθωσιν εις αίσθησιν τής αληθοϋς μεθόδου των σχολιασμών».

62*. *Λεξικό Φυσικῆς Ἱστορίας* [712/508, 727/4, 752/43, 762/63]

Δέν διευκρινίζεται αν πρόκειται για τὸ : *Nouveau Dictionnaire d'histoire naturelle...*, 2e éd., Paris, 1816-19, 36 vol. ή τὸ *Dictionnaire des sciences naturelles...*, Paris, 1816-30, 60 vol.

63. *Virgilius Mano... Heyne*, Lipsiae, 1800, 6 vol. [723/533]

64. *Polus M., Synopsis criticorum...*, Francort, 1694 [723/533]

65. *Biblia sacra polyglotta*, του Walton, Londini, 1657 - 69, 6 vol. [723/533]

66. 12 παγκόσμιοι χάρτες και 1 χάρτης τῆς Εδρώπης [727/5, 730/11].

Στὸ σύνολο των 66 τίτλων οί 34 (ποσοστὸ 52%) άφορουν εκδόσεις έργων αρχαίων έλλήνων και λατινών κλασσικών συγγραφέων, σχολιαστών και λεξικογράφων· ιδιαίτερη πυκνότητα έμφανίζουν τὸ 1813 (21 στοὺς 27 άναφερόμενους τίτλους), τὸ 1814 (5 τίτλοι σὲ σύνολο 8) και τὸ 1815 (και οί 4 άναφερόμενοι τίτλοι). Τὸ 1816, αντίθετα, οί τίτλοι κλασσικών έργων είναι μόνον 5 σὲ σύνολο 26, ένῶ κυριαρχούν τὰ έγκυκλοπαιδικά συγγράμματα. Είναι χαρακτηριστικὸς ὁ μικρὸς αριθμὸς (3 συνολικά) θεολογικών συγγραμμάτων και αξιοπρόσεκτη ή αντιπροσώπευση των θετικών έπιστημών με 4 μόνον τίτλους.

Οί έπιλογές του Κοραή ὡς πρὸς τὸ εἶδος των βιβλίων ύπαγορεύονται από τὸν χαρακτήρα τῆς ίδιας τῆς βιβλιοθήκης και από τῆ χρονική στιγμή. Σύμφωνα με τὴν έπιθυμία και άπόφαση των Χίων ή βιβλιοθήκη του νησιού θά ήταν δημόσια. Οί κλασσικοί συγγραφείς και τὰ έγκυκλοπαιδικά συγγράμματα αποτελοϋν τὴν άπαραίτητη ύποδομή. Αυτό τὸ τονίζει και ὁ ίδιος ὁ Κοραΐς, συνοδεύοντας τὸς τίτλους πολλών έργων με τὴ φράση : «άπολύτως άναγκαῖον διά δημόσιον βιβλιοθήκην», συχνά μάλιστα με κάποια

διάθεση ελαφρᾶς είρωνείας και ἀστεϊσμοῦ: «τοιαῦτα συλλογαί[...] εἶναι τῶν ὧν οὐκ ἄνευ διὰ τὰς ὀνομαζομένας ἢ κομπαζομένας Δημοσίας Βιβλιοθήκας». Συχνότατα πληροφορεῖ τὸν Βασιλεῖο γιὰ τὶς τιμὲς τῶν βιβλίων στὸ Παρίσι και τὸν συμβουλεῖ, ἀφοῦ τὶς συγκρίνει μὲ ἐκείνες τῶν βιβλιοπωλῶν διαφόρων πόλεων, νὰ προτιμήσει τὶς πλέον συμφέρουσες. Ὅντας ἐνήμερος γιὰ τὴν ἐκδοτικὴ κίνηση σὲ ὅλη τὴν Εὐρώπη κατευθύνει τὸν Βασιλεῖο ὑποδεικνύοντάς του ποῦ και πῶς πρέπει νὰ ἀναζητήσει τὴν κάθε ἐκδοση. Ὅσο γιὰ τὶς διπλαγορασίαι, γιὰ τὶς ὁποῖες ὁ Βασιλεῖο ἀνησυχεῖ ἰδιαίτερα, ὁ Κοραῖς πιστεύει ὅτι εἶναι σὲ μεγάλο βαθμὸ ἀναπόφευκτες. Ἐξᾴλλου «εἰς βιβλιοθήκην δημόσιον, ὡς πρέπει νὰ τὴν κάμωσι, διπλοῦν, ἢ και τριπλοῦν βιβλίον τῆς αὐτῆς ἐκδόσεως δὲν εἶναι ἐλάττωμα[...] Τὸ κακὸν εἶναι ὅτι οἱ Χιοὶ τοιαῦτα ἀκόμη δὲν καταλαμβάνουσι. Μ' ὅλον τοῦτο ἢ ἄγνοιά των δὲν πρέπει νὰ ἐμποδίσῃ τὸ ἔργον σου», τὸν καθησυχάζει.¹⁸

Γιὰ τὶς ἀποστολὲς τόμων τῆς «Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης» οἱ πληροφορίες ποῦ μᾶς παρέχει ἡ ἀλληλογραφία εἶναι ἐλλιπεῖς: ἔξι ἀντίτυπα τῆς ἐκδόσεως τοῦ Ἱεροκλῆ¹⁹ και ἰσάριθμα τοῦ Ὀμήρου²⁰ γιὰ τὴ σχολὴ τῆς Χίου, ἄγνωστος ἀριθμὸς ἀντιτύπων τῶν ἰδίων ἐκδόσεων και τῆς ἐκδόσεως τοῦ Ξενοκράτη²¹ γιὰ τὸ βιβλιοπωλεῖο τοῦ νησιοῦ,²² 150 ἀντίτυπα τοῦ 2ου τόμου τοῦ Στράβωνα,²³ 200 τῆς ἐκδόσεως τῶν ἔργων τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου²⁴ και 200 τῆς ἐκδόσεως τοῦ Ἱπποκράτη και Γαληνοῦ.²⁵ Μποροῦμε ὅμως νὰ θεωρήσουμε ὡς βέβαιο ὅτι ἕνας ἀριθμὸς ἀντιτύπων ποῦ ἀποστέλλονταν στὶς ἑλληνικὲς παροικίαι τῆς Εὐρώπης και τῶν ὁποίων δὲν διευκρινίζεται ὁ τελικὸς προορισμὸς, ἔφθαναν και στὴ Χίο.

Σὲ ἕνα ἰδιόγραφο ἡμερολόγιο ἀποστολῶν²⁶ τοῦ ἰδιοῦ τοῦ Κοραῖ ποῦ περιέχει ἀποστολὲς τόμων τῆς «Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης» πρὸς τὴ Χίο, Κυδωνίαι, Σμύρνη και Κων/πολη κατὰ τὰ ἔτη 1816 - 1819, ὅσον ἀφορᾷ τὴ Χίο και τὰ ἔτη 1816 και 1817—χρονικὸ ὄριο τῆς ἀλληλογραφίας Κοραῖ -

18. *δ.π.*, ἐπι.στ. ἀριθμ. 578, σ. 268.

19. *Ἱεροκλέους (Ἄστειω)*, Παρίσι 1812, ἐκδ. Κοραῖ.

20. *Ὀμήρου Ἰλιάς, Ραψωδία Α'*, Παρίσι 1811, ἐκδ. Κοραῖ.

21. *Ξενοκράτους και Γαληνοῦ «Περὶ τῆς ἀπὸ τῶν ἐνύδρων τροφῆς»*, Παρίσι 1814, τ. Γ' *Παρέργων τῆς Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης*.

22. Μ. Γεδεῶν, *δ.π.*, σ. 383, και Ἄδαμάντιος Κοραῖς, *Ἀλληλογραφία*, ἐπι.στ. ἀρ. 637.

23. *Στράβωνος «Γεωγραφικῶν βιβλία ἑπτακαίδεκα»*, τ. Β'-Γ', Παρίσι 1817, τ. Γ'-ΙΑ' τῆς *Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης*.

24. *Μάρκου Ἀντωνίνου αὐτοκράτορος τῶν («Εἰς ἑαυτὸν») βιβλία ΙΒ'*, Παρίσι 1816, τ. Δ' *Παρέργων τῆς Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης*.

25. *Ἱπποκράτους «Τὸ περὶ ἀέρων, ὑδάτων, τόπων»*[...] *ᾧ προσετέθη*[...] *και τὸ τοῦ Γαληνοῦ «Ὅτι ἀριστος ἰατρός και φιλόσοφος»*, Παρίσι 1816.

26. Εἶναι τὸ ὑπ' ἀριθμ. 282 χειρόγραφο τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Χίου, βλ. Στ. Καββάδας, *δ.π.*, σ. 125, ἀριθμ. 284= 282. Μοῦ τὸ ὑπέδειξε ὁ κ. Φίλιππος Ἥλιου.

Βασιλείου και τῆς μελέτης αὐτῆς—, ἡ διακίνηση γίνεται μέσω τῶν ἰδίων προσώπων και πόλεων πού γνωρίζουμε και ἀπό τις ἐπιστολές. Οἱ ἀποστολές πρὸς Βασιλείου τὸ 1816 εἶναι οἱ ἴδιες με τις γνωστές ἀπὸ τὴν ἀλληλογραφία, ἀν και στὸν κατάλογο εἶναι λεπτομερέστερες. Τὸ 1817 ἕνας μεγάλος ἀριθμὸς ἀντιτύπων τοῦ 3ου τόμου τῶν «Γεωγραφικῶν» τοῦ Στράβωνα δὲν ἀναφέρεται καν στις ἐπιστολές. Και ἀπὸ τις ἀποστολές πρὸς ἄλλους παραλήπτες—πλὴν τοῦ Βασιλείου—τὸν Δεκέμβριο τοῦ 1816 και τὸν Φεβρουάριο, Ἀπρίλιο και Ὀκτώβριο τοῦ 1817, οἱ γνωστές ἀπὸ τὴν ἀλληλογραφία εἶναι μόνον οἱ δύο πρῶτες.²⁷

Οἱ πληροφορίες πού ἔχουμε και ἀπὸ τις δύο παραπάνω πηγές—τὴν ἀλληλογραφία και τὸ ἡμερολόγιο ἀποστολῶν—συνδυαζόμενες μεταξύ τους μᾶς δίνουν μιὰ ἱκανοποιητικὴ εἰκόνα γιὰ τὴν κίνηση τῶν κοραϊκῶν ἐκδόσεων στὴ Χίο κατὰ τὰ ἔτη 1816 και 1817. Τοῦτο δὲν συμβαίνει και στὴν περίπτωση τῶν ἄλλων πόλεων, ὅπου τὰ ἐρωτήματα σχετικὰ με τὸ εὔρος τῆς διάδοσης τῆς «Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης» και τῶν «Παρέργων» της πληθαίνουν.

Ἡ περίπτωση τῆς Χίου εἶναι ἡ μόνη σὲ σχέση με τὸν ὑπόλοιπο ἑλλαδικὸ χῶρο, ὅπου ἡ διακίνηση τοῦ βιβλίου μπορεῖ νὰ παρακολουθηθεῖ μέσα ἀπὸ τὴν ἀλληλογραφία Κοραῆ - Βασιλείου²⁸ με μία ἀφθονία πληροφοριῶν, ἀλλὰ και με ὅλες βέβαια τις ἐπιφυλάξεις πού δημιουργεῖ ἡ χρῆση μιᾶς μόνον πηγῆς.

ΑΘΑΝΑΣΙΑ ΜΠΑΛΤΑ

27. Ἀδαμάντιος Κοραῆς, *Ἀλληλογραφία*, Γ', ἐπιστ. ἀριθμ. 717.

28. Ὁ θάνατος τοῦ Ἀλ. Βασιλείου τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1818 στὴν Τεργέστη, ὅπου εἶχε διοριθεῖ πρῶξενος τῆς Ὀθωμανικῆς Πύλης, στέρησε τὸν Κοραῆ ἀπὸ τὴ φιλία του και τὴν πολύτιμη βοήθειά του. Τὴ θέση του πῆρε ὁ Ἰάκωβος Ράτας (ἐπιστ. 768) και οἱ ἀποστολές βιβλίων στὴ Χίο γίνονταν πλέον με τὴ δικὴ του φροντίδα. Σχετικὲς πληροφορίες περιέχονται στὴν ἀλληλογραφία του με τὸν Κοραῆ.